

**Sprawozdanie z realizacji Wojewódzkiego Programu Profilaktyki
i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych Województwa Mazowieckiego
na lata 2021–2025 za 2021 r.**

Warszawa, czerwiec 2022 r.

Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych Województwa Mazowieckiego na lata 2021– 2025 (dalej: „Program”) został przyjęty 30 marca 2021 r. uchwałą 449/218/21 Zarządu Województwa Mazowieckiego.

Realizatorami Programu były: Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej i Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie. Instytucje te realizowały działania założone w Programie samodzielnie lub we współpracy z:

- organizacjami pozarządowymi i podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,
- Państwową Agencją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
- jednostkami samorządu terytorialnego,
- jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej;
- Wojewódzkim Ośrodkiem Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia w Pruszkowie oraz innymi podmiotami wykonującymi działalność leczniczą,
- Wojewódzkimi Ośrodkami Ruchu Drogowego,
- podmiotami prowadzącymi działalność gospodarczą, realizującymi zadania na rzecz profilaktyki uzależnień,
- placówkami oświaty,
- policją,
- organami wymiaru sprawiedliwości,
- podmiotami ekonomii społecznej.

Samorząd Województwa Mazowieckiego wydatkował na realizację Programu w 2021 r. środki w kwocie: 14 568 745,93 zł, z czego Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej (dalej: „Centrum”) realizowało działania, na które przeznaczono środki w wysokości: 12 142 966,00 zł, a Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego wydatkował środki w kwocie: 2 425 779,93 zł.

Sprawozdanie z wykonania Programu prowadzone było w oparciu o:

- analizę sprawozdań od podmiotów współpracujących z Centrum i Urzędem Marszałkowskim Województwa Mazowieckiego w Warszawie,
- kontrole podmiotów realizujących zadania publiczne zlecone/powierzone przez Centrum,
- sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w 2021 r. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie.

W Programie określono cel główny, tj. ograniczenie szkód związanych z używaniem alkoholu w województwie mazowieckim oraz wskazano najważniejsze obszary, w których realizowane były poszczególne cele operacyjne i działania, tj.:

- 1) Obszar 1 – Promocja zdrowia i szkolenie kadr,
- 2) Obszar 2 – Profilaktyka,
- 3) Obszar 3 – Redukcja szkód, rehabilitacja (readaptacja, reintegracja) zdrowotna, społeczna i zawodowa,
- 4) Obszar 4 – Diagnoza i monitoring problemów alkoholowych.

Działania podjęte w 2021 r. w poszczególnych obszarach

I. Obszar 1 – Promocja zdrowia i szkolenie kadr – zawierał trzy cele operacyjne, tj.:

1. Wzmocnienie polityki prozdrowotnej związanej z ograniczaniem picia i problemów związanych z piciem alkoholu – podniesienie rangi profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych we wszystkich obszarach życia społecznego.
2. Promocja zachowań prozdrowotnych mających związek ze spożywaniem alkoholu oraz edukacja w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych.
3. Zwiększenie kompetencji i umiejętności osób pracujących w systemie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

W związku z realizacją poszczególnych celów w obszarze 1 przeprowadzono następujące działania:

1. Prowadzono współpracę z podmiotami działającymi na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w środowiskach lokalnych w celu ograniczenia picia i problemów związanych z piciem alkoholu.
2. Promowano zachowania prozdrowotne w ramach kampanii „Porozumienie dla Trzeźwości”, w tym m.in.:
 - 1) zlecono druk dwóch publikacji nt. zachowań wspierających trzeźwość dla osób pracujących w obszarze profilaktyki uzależnień: „Dziecko bez lęku. Trzeźwy start w dorosłe życie” oraz „Stowarzyszenia abstynenckie na Mazowszu Rehabilitacja – Rozwój – Działanie”;
 - 2) przygotowano i wykonano materiały szkoleniowe, edukacyjne i promocyjne dla Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej w ramach wojewódzkiej kampanii „Porozumienie dla trzeźwości”;
 - 3) opracowano i zlecono przygotowanie 3 spotów o tematyce społecznej.
3. Zlecano w trybie konkursowym realizację zadań publicznych z zakresu zdrowia publicznego w obszarze ograniczania następstw zdrowotnych spowodowanych stosowaniem substancji psychoaktywnych lub uzależnieniem od tych substancji, które polegały na:
 - 1) realizacji programu profilaktycznego „Żyj pełnią życia bez uzależnień” skierowanego do uczniów klas VI-VIII szkół podstawowych i uczniów szkół średnich,
 - 2) spotkaniach i rozmowach z kierowcami zgłaszającymi się na badania psychologiczne z powodu utraty prawa jazdy za kierowanie pojazdem w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem innego środka odurzającego,
 - 3) warsztatach edukacyjnych nt. ograniczania następstw zdrowotnych stosowania substancji psychoaktywnych lub uzależnienia od tych substancji; forma i treść warsztatów zależna była od grupy odbiorców (dzieci, młodzieży lub osób starszych),
 - 4) szkolenia dla kadry pedagogicznej mające na celu rozpoznawanie, eliminowanie lub ograniczanie zagrożeń i szkód dla zdrowia fizycznego i psychicznego.
4. Zrealizowano 55 szkoleń specjalistycznych z zakresu profilaktyki uzależnień i przeciwdziałania przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym dla 1 734 osób, z tego:
 - 1) 24 szkolenia specjalistyczne w formie zdalnej (8 tematów dla ogółem 714 osób), których celem było zwiększenie kompetencji osób działających na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień, tj.:
 - a) 4 szkolenia w formie zdalnej pn.: „Profilaktyka uzależnień i zachowań przemocowych dzieci i młodzieży” dla 119 osób;

- b) 2 szkolenia w formie zdalnej pn.: „Komunikacja w rodzinie – metody pracy z rodziną/parą, w której istnieje problem uzależnień” dla 60 osób;
- c) szkolenie w formie zdalnej pn.: „Praca z młodzieżą w świetlicy socjoterapeutycznej/środowiskowej” dla 30 osób;
- d) 4 szkolenia w formie zdalnej pn.: „Wykorzystanie dialogu motywującego w profilaktyce uzależnień” dla 120 osób;
- e) 5 szkoleń w formie zdalnej pn.: „Zarządzanie sobą w stresie i zapobieganie wypaleniu zawodowemu u osób zawodowo zajmujących się profilaktyką i terapią uzależnień” dla 145 osób;
- f) 4 szkolenia w formie zdalnej pn.: „Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym” dla 120 osób;
- g) 2 szkolenia w formie zdalnej pn.: „Lokalne programy profilaktyki uzależnień ze szczególnym uwzględnieniem informacji o programach rekomendowanych” dla 60 osób;
- h) 2 szkolenia w formie zdalnej pn.: „Pomoc dzieciom z FAS i FASD” dla 60 osób;
- 2) 23 jednodniowe szkolenia profilaktyczne dla kierowców w wieku 18–24 oraz 55 i więcej lat z elementami praktycznymi dla 780 osób;
- 3) 8 jednodniowych szkoleń w formie zdalnej pn. „Profilaktyka używania substancji psychoaktywnych przez dzieci i młodzież jako zadanie szkoły”, których celem było przygotowanie uczestników jednodniowego szkolenia w formie zdalnej do podejmowania profesjonalnych działań na rzecz profilaktyki uzależnień dla dzieci i młodzieży” dla 240 osób.

Szkolenia zostały zorganizowane m. in. dla: pracowników jednostek pomocy społecznej, komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, psychologów, pedagogów, pracowników oświaty, ochrony zdrowia, policjantów, pracowników świetlic socjoterapeutycznych i środowiskowych, terapeutów uzależnień oraz innych osób zajmujących się zawodowo profilaktyką i terapią uzależnień oraz przemocą w rodzinie z terenu województwa.

II. Obszar 2 – Profilaktyka – zawierał dwa cele operacyjne, tj.:

1. Ograniczenie picia alkoholu i czynników zwiększających ryzyko sięgania po alkohol w populacji generalnej.
2. Ograniczenie picia alkoholu i czynników zwieszających ryzyko sięgania po alkohol w grupach podwyższonego ryzyka.

W związku z realizacją poszczególnych celów w obszarze 2 przeprowadzono następujące działania:

1. Prowadzono współpracę z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie podmiotami działającymi na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w środowiskach lokalnych w celu ograniczenia picia i problemów związanych z piciem alkoholu.

W ramach tej współpracy przeprowadzono:

- 1) 3 otwarte konkursy ofert w obszarze „Przeciwdziałanie uzależnieniom i patologiom społecznym”, w podobszarze „Działania na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych” – zawarto 53 umowy (w tym 1 umowa wieloletnia oraz 1 umowa w trybie pozakonkursowym), na realizację zadań w postaci:
 - a) programów profilaktycznych opartych na skutecznych strategiach oddziaływania wskazanych w krajowej bazie programów rekomendowanych;

- b) programów służących profilaktyce uzależnień i promocji zdrowego stylu życia z uwzględnieniem działalności kulturalnej i sportowej dzieci, młodzieży, studentów i ich rodziców/opiekunów;
 - c) programów edukacyjnych i profilaktycznych na temat płodowego zespołu alkoholowego (FAS) i spektrum zaburzeń alkoholowych (FASD) oraz adresowanych do dorosłych dzieci alkoholików;
 - d) programów informacyjno-edukacyjnych na rzecz przeciwdziałania nietrzeźwości na drogach;
 - e) programów profilaktycznych lub socjoterapeutycznych dla dzieci i młodzieży z rodzin dotkniętych skutkami alkoholizmu, realizowanych w trakcie wakacji pn. „Na wakacje po uśmiech”;
 - f) wieloletniego programu profilaktycznego dla dzieci i młodzieży z rodzin dotkniętych skutkami alkoholizmu, realizowanego w trakcie wakacji pn.: „Pogodne Lato”;
- 2) 1 otwarty konkurs ofert w obszarze „Przeciwdziałanie uzależnieniom i patologiom społecznym”, w podobszarze „Działania na rzecz przeciwdziałania zaburzeniom życia rodzinnego w związku z alkoholem” – zawarto 20 umów (w tym 1 umowa w trybie pozakonkursowym), na realizację zadań w postaci:
- a) programów informacyjno-edukacyjnych ukierunkowanych na ograniczenie przemocy w rodzinie w związku z alkoholem,
 - b) programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie lub programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie w związku z alkoholem,
 - c) programów skierowanych do osób współuzależnionych, programów pomocy psychologicznej i psychoterapii dla dorosłych członków rodzin osób pijących szkodliwie, uzależnionych oraz będących w trakcie leczenia odwykowego,
 - d) programów wzmacniających proces socjalizacji dzieci i młodzieży ze środowisk marginalizowanych w oparciu o ideę twórczej pedagogiki pn. „Kuznia Kreatywności”.

Ponadto w obszarze „Przeciwdziałanie uzależnieniom i patologiom społecznym”, w podobszarze „Działania na rzecz przeciwdziałania zaburzeniom życia rodzinnego w związku z alkoholem” kontynuowano 22 umowy wieloletnie zawarte na lata 2020–2022 z organizacjami pozarządowymi realizującymi zadanie publiczne pn. „Wspieranie świetlic socjoterapeutycznych, środowiskowych i klubów młodzieżowych, ze szczególnym uwzględnieniem realizacji programów socjoterapii dla dzieci i młodzieży z rodzin dotkniętych problemem alkoholowym”.

III. Obszar 3 – Redukcja szkód, rehabilitacja (readaptacja, reintegracja) zdrowotna, społeczna i zawodowa – zawierał cztery cele operacyjne, tj.:

1. Poprawa jakości udzielanej pomocy, w tym terapii, dla osób pijących szkodliwie, uzależnionych od alkoholu i osób z ich najbliższego otoczenia, w tym współuzależnionych oraz osób doznających przemocy w rodzinie, a także osób stosujących przemoc, w szczególności w związku z problemem alkoholowym.
2. Rozwój wsparcia w zakresie rehabilitacji oraz reintegracji dla osób uzależnionych od alkoholu.
3. Zwiększenie świadomości w zakresie ryzyka związanego z wypadkami w ruchu drogowym w związku z używaniem alkoholu.
4. Poprawa jakości i tworzenie warunków do zwiększenia pomocy dla dzieci z FASD i ich opiekunów.

W związku z realizacją poszczególnych celów w obszarze 3 przeprowadzono następujące działania:

1. Finansowanie zadań Wojewódzkiego Ośrodka Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia w Pruszkowie. Do zadań ośrodka należy m.in. monitorowanie funkcjonowania placówek leczenia uzależnienia od alkoholu, ocena jakości opieki nad uzależnionymi i udzielanie konsultacji podmiotom zajmującym się rozwiązywaniem problemów alkoholowych.
2. Poprawa jakości leczenia osób uzależnionych i współuzależnionych od alkoholu. W celu zwiększenia dostępności i poprawy jakości leczenia, Samorząd Województwa Mazowieckiego wspiera podmioty lecznicze, przekazując środki na zakup sprzętu i materiałów do realizacji działań leczniczych i terapeutycznych oraz poprawę warunków ich udzielania. W 2021 r. środki przekazano siedmiu podmiotom leczniczym samorządu prowadzącym działalność w zakresie uzależnień.
3. Współpraca z Mazowieckim Związkiem Stowarzyszeń Abstynenckich – z 37 stowarzyszeniami, m.in. realizacja dwóch konferencji adresowanych do członków stowarzyszeń abstynenckich zrzeszonych w Mazowieckim Związku Stowarzyszeń Abstynenckich dla łącznie 210 osób oraz zapewniono usługę transportową dla członków stowarzyszeń abstynenckich z terenu województwa – zloty abstynenckie, wyjazdy rehabilitacyjne.
4. Wspieranie działań zmierzających do aktywizacji zawodowej, edukacyjnej i społecznej osób uzależnionych od alkoholu lub zwiększenie dostępności do istniejących form wsparcia – udzielono dotacji na utworzenie i działalność przez okres pierwszych trzech miesięcy dla dwóch centrów integracji społecznej – prowadzonych przez gminę Mirów oraz Kościół Starokatolicki Mariawitów w RP z siedzibą w Płocku.
5. Współpraca z Wojewódzkimi Ośrodkami Ruchu Drogowego – w ramach realizacji zadań i dystrybucji materiałów profilaktyczno-edukacyjnych.
6. Współpraca z Państwową Agencją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w sprawie projektu FAR SEAS – Redukcja płodowego zespołu alkoholowego i wymiana europejskich doświadczeń. Projekt ma na celu ograniczenie ryzyka picia alkoholu w czasie ciąży, a tym samym ryzyko urodzenia dziecka ze Spektrum Płodowych Zaburzeń Alkoholowych (FASD). W ramach tego projektu uruchomiono stronę internetową: www.dzieckobezfasd.pl, na której można znaleźć informacje naukowe nt. FASD oraz kontakt do specjalistów świadczących doradztwo on-line w zakresie pomocy kobietom w ograniczaniu picia alkoholu lub zachowaniu abstynencji. Powstał też zespół doradczy, który omawia założenia projektu FAR FAS, w tym badania pilotażowego, testującego wdrożenie kompleksowej interwencji opartej na dowodach, mającej na celu zapobieganie spożycia alkoholu przez kobiety w ciąży i kobiety w wieku rozrodczym, żeby zapobiec FASD.

IV. Obszar 4 – Diagnoza i monitoring problemów alkoholowych, zawierał jeden cel operacyjny, tj. analizę problemów alkoholowych i związanych z przemocą w rodzinie oraz zasobów pomocowych na Mazowszu.

W związku z realizacją ww. celu dokonano syntezy badania zrealizowanego w 2019 r., dotyczącego ustalenia rozmiarów problemów alkoholowych oraz zasobów w zakresie ich rozwiązywania na terenie województwa mazowieckiego. Na tej podstawie przygotowano dane do szczegółowej diagnozy problemów alkoholowych w województwie mazowieckim, które zostały wykorzystane podczas przygotowywania Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii Województwa Mazowieckiego na lata 2022– 2025.

Podsumowanie

Samorząd Województwa Mazowieckiego zapewnił w 2021 r. realizację Programu, udzielając pomocy merytorycznej i organizacyjnej samorządom gminnym oraz instytucjom i organizacjom pozarządowym oraz samopomocowym działającym na terenie województwa, specjalizujących się w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień. Szczególnie istotną rolę w realizacji poszczególnych zadań Programu odegrały organizacje pozarządowe, które dobrze znają lokalne problemy i potrzeby konkretnych grup oraz dysponują odpowiednią, wykwalifikowaną kadrą, która w sposób rzetelny zrealizuje zadania związane z przeciwdziałaniem uzależnieniom. Istotnym wsparciem w wykonaniu zadań zawartych w Programie był prężnie działający na terenie Mazowsza ruch abstynencki.

Wnioski i rekomendacje z realizacji Programu w 2021 r.

1. Zasadne jest zwiększenie i promowanie działań profilaktycznych realizowanych przez podmioty działające w obszarze zdrowia publicznego, w tym podmioty prowadzące działalność leczniczą oraz inne jednostki zajmujące się profilaktyką uzależnień.
2. Używanie napojów alkoholowych przez młodzież szkolną jest niepokojące ponieważ badania wykazują, że alkohol jest najbardziej rozpowszechnioną substancją psychoaktywną wśród młodych ludzi (występuje wysoki odsetek osób młodych przyznających się do osiągnięcia stanu upojenia alkoholowego). Z uwagi na to należy zwiększyć jakość i ilość działań adresowanych do młodzieży i ich bliskich, szczególnie poprzez wspieranie i realizację przez samorząd województwa rekomendowanych programów profilaktycznych opartych na dowodach naukowych.
3. Warto zwiększyć liczbę wielomodułowych szkoleń z zakresu profilaktyki uzależnień, uwzględniających najnowszą wiedzę dotyczącą profilaktyki i wsparcia psychologicznego, jak też zapewniających naukę umiejętności społecznych dla różnych grup zawodowych oraz kształtujących umiejętności wychowawcze opiekunów młodych ludzi (rodziców, nauczycieli, pedagogów, psychologów).
4. Zasadne jest dalsze wspieranie stowarzyszeń abstynenckich działających w celu realizacji zadań z zakresu edukacji i rehabilitacji.
5. Istotne jest prowadzenie działań edukacyjnych i pomocowych na temat problemów uzależnień m. in. wśród osób starszych.
6. Należy zwiększyć działania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym, szczególnie poprzez wspieranie i/lub organizowanie programów szkoleniowych dla osób pracujących z osobami dotkniętymi przemocą w rodzinie (dla członków zespołów interdyscyplinarnych, dla przedstawicieli GKRPA) w celu podniesienia ich kompetencji w zakresie profilaktyki uzależnień i przeciwdziałania przemocy.
7. Należy kontynuować wsparcie udzielane organizacjom pozarządowym w tworzeniu centrów i klubów integracji społecznej.
8. Ważne jest prowadzenie stałej, stabilnej współpracy z samorządem gminnym i powiatowym, jak też innymi podmiotami zaangażowanymi na rzecz przeciwdziałania uzależnieniom.
9. Zasadne jest większe wspieranie działań związanych z FASD/FAS, poprzez prowadzenie szkoleń dla osób pomagających rodzinom, w których występuje problem z FASD/FAS.
10. Zjawisko nietrzeźwości na mazowieckich drogach, choć uległo zmniejszeniu, nadal jest poważnym problemem, dlatego też w dalszym ciągu należy prowadzić działania w celu ograniczenia zjawiska nietrzeźwości w ruchu drogowym, np. poprzez realizację szkoleń, czy kampanii edukacyjnych adresowanych do ogółu populacji, jak też

prowadzenie zajęć edukacyjnych w szkołach nauki jazdy poprzez np. współpracę z Wojewódzkimi Ośrodkami Ruchu Drogowego w zakresie wzbogacenia programów szkoleniowych dla kandydatów na kierowców o tematykę dotyczącą wpływu środków psychoaktywnych na organizm człowieka i zdolności poznawcze kierowcy.

11. Warto kontynuować kampanię edukacyjną „Porozumienie dla trzeźwości”, obejmującą szereg działań profilaktycznych i edukacyjnych skierowanych zarówno do dzieci i młodzieży, jak też osób dorosłych.
12. Problem uzależnień behawioralnych stanowi istotny problem zdrowotny i społeczny, dlatego też warto zaplanować działania na rzecz profilaktyki tego zjawiska, poprzez np. realizację szkoleń dla różnych grup społecznych i zawodowych na temat zagrożeń i skutków związanych uzależnieniami behawioralnymi.